

Sosiaali- ja terveysministeriö

Viite: STM:n lausuntopyyntö 18.8.2014 STM090:00/2013

Asia: Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esitysluonnoksesta sosiaali- ja terveyshuollon järjestämislainsäädännön muuttamisesta

1. Johdanto

STM pyytää lausuntopyynnössään vastaamaan kohdennettuihin kysymyksiin sähköisellä kyselyllä. Saamelaiskäräjät ymmärtää että asiassa tulee paljon lausuntoja, mutta vastausmuodon rajoittaminen ja määrääminen esitetyllä tavalla ei ole hyvää hallintoa. Kyselylomakkeen kysymyksenasettelulla ohjataan lausunnonantajia ja rajoitetaan heidän mahdollisuuksia esittää näkemyksiä lakiesityksestä.

Uudistus koskettaa merkittäväällä tavalla perusoikeuksia ja STM:n menettely on tämänkin johdosta hyvin ongelmallinen. Lausuntopyynnössä on rajattu ulkopuolelle yleisperustelujen ja asian taustan kommentoiminen.

Saamelaiskäräjät on huolissaan siitä, että esityksen vaikutuksia ei ole riittävästi tutkittu eikä selvitetty. Esitys vaikuttaa olennaisesti perusoikeuksiin ja esityksen vaikutukset tulisivat olla hyvin ja riippumattomasti arvioituja.

2. Saamelaisten kielellisten oikeuksien huomioiminen esitysluonnoksessa

Hallituksen esitysluonnoksessa sosiaali- ja terveyshuollon järjestämislainsäädännön muuttamisesta perusoikeuksia koskevassa osiossa sivulla 7 todetaan täysin virheellisesti ettei kunnilla ole velvollisuutta järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalouksia. STM on tulkinnut perustuslakia ja saamen kielilakia virheellisesti. Perustuslain 17 §:n 3 mukaan *saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla.* Saamelaisten kielelliset oikeudet ovat laajemmat kuin oikeus saada tulkkaus- ja käännösapua.

Saamen kielilain tarkoitus vähentää tarvetta tulkkaukseen ja kääntämiseen muun muassa kielitaitovaatimuksia ja virkavapautta koskevilla säännöksillä, joiden avulla saamen kielen taistamisen virkamiesten määrä on tarkoitus saada nykyistä suuremmaksi (HE 46/2003 vp. s 18). Saamen kielilain tarkoitus on, että tulkkaus ja kääntäminen vähitellen jäisivät toissijaiseksi keinoksi asiakkaan ja viranomaisten välisissä yhteyksissä. Pääsääntö olisi asian käsittely saamen kielellä, jos siihen on mahdollisuus (HE 46/2003 vp s.30).

Saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuudesta toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia säädetään saamen kielilain 1 pykälässä. Saamen kielilain 3 luvun 12 § on yksiselitteinen, saamelaisella on oikeus käyttää viranomaisessa asioidessaan valintansa mukaan suomen tai saamen kieltä.

Saamen kielilain (1086/2003) 1 §:n 2 momentin mukaan julkisen vallan velvollisuutena on toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia ja 3 momentin mukaan tavoitteena on saamelaisten kielellisten oikeuksien toteuttaminen ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.

Saamen kielilain 2 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan lakia sovelletaan Enontekiön kuntien toimielimiin sekä sellaisen kuntayhtymän toimielimeen, jossa Enontekiön kunta on jäsenenä.

Saamen kielilain 4 §:n 2 momentin mukaan viranomaisen ei saa rajoittaa tai kieltäytyä toteuttamasta tässä laissa säänneltyjä kielellisiä oikeuksia sillä perusteella, että saamelainen osaa myös muuta kieltä, kuten suomea tai ruotsia.

Saamen kielilain 11 §:n mukaan viranomaisilla on saamelaisten kotiseutualueella erityisiä velvollisuuksia, joista säädetään lain 12 -16 §:ssä.

Saamen kielilain 14 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on henkilöstöä palvelukseen ottaessaan huolehdittava siitä, että sen henkilöstö pystyy palvelemaan asiakkaita myös saameksi. Viranomaisen on lisäksi koulutusta järjestämällä tai muilla toimenpiteillä huolehdittava siitä, että henkilöstöllä on viranomaisten tehtävien edellyttämä saamen kielen taito. Hallituksen esityksen mukaan (HE 46/2003, s. 37) saamelaisten kotiseutualueella jokaisen saamen kielilain piiriin kuuluvan kunnallisen ja valtiollisen viranomaisen olisi vastaisuudessa kyettävä antamaan saamenkielisiä palveluita pääsääntöisesti tarvitsematta turvautua tulkkaukseen. Viranomaisilla on velvollisuus huolehtia, että kussakin virastossa on saamen kielen taitoista henkilökuntaa.

Saamen kielilain 15 §:n 3 momentin mukaan viranomaisten tulee toiminnassaan muutenkin edistää saamen kielen käyttämistä.

Saamen kielilain 24 §:n 1 momentin mukaan viranomaisten tulee toiminnassaan oma-aloitteisesti huolehtia siitä, että tämän lain turvaamat kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Sen tulee osoittaa yleisölle palvelevansa myös saameksi.

Syrjintälautakunta on arvioinut Enontekiön kunnan tapaa järjestää saamenkielisiä sosiaali- ja terveyspalveluja (päivähoito, terveyspalvelut, vanhustenpalvelut) 11.12.2008. Syrjintälautakunta katsoi ettei saamenkielisen väestön oikeus äidinkielellä tuotettuihin palveluihin ole toteutunut yhtäläisesti suomenkielisen väestön kanssa. Näin saamenkielistä väestöä on kohdeltu terveyspalveluiden järjestämisessä heidän etnisestä taustastaan johtuen heille haittaa aiheuttaen epäsuotuisammin kuin suomenkielistä väestöä on kohdeltu. Syrjintälautakunta totesi Enontekiön kunnan olevan saamelaisten kotiseutualueella, jolloin viranomaisilla on saamen kielilain mukaan erityinen velvollisuus huolehtia julkisten palveluiden saatavuudesta saamen kielellä.

3. Saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon huomioiminen esitysluonnoksessa

Suomen perustuslaki turvaa saamelaisille kotiseutualueellaan heidän kieltään ja kulttuuriaan koskevan itsehallinnon sen mukaan kun lailla säädetään (PL 121.4 §). Tämän saamelaisten itsehallinnon tavoitteena on luoda saamelaisille perustuslain turvaama hallinnollis-poliittinen asema, jonka avulla he voisivat aikaisempaa paremmin vaikuttaa ja osallistua heitä erityisesti koskevien asioiden valmisteluun ja päätöksentekoon. Perustuslain säännöksellä pyritään siihen, että tulevassa lainsäädännössä säädetään saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria koskevissa asioissa toimielimet, toimivaltarajat ja tehtävät saamelaishallinnolle, kunnalliselle itsehallinnolle ja valtionhallinnolle. Itsehallinto on tarkoitettu dynaamiseksi siten, että saamelaiset voivat itse kehittää sitä

kansanvaltaisesti valitun Saamelaiskäräjien kautta. Saamelaisten itsehallintolainsäädännöllä asetetun Saamelaiskäräjien keskeisimpänä tehtävänä onkin suunnitella ja toteuttaa saamelaisten itsehallintoa.

Saamelaisten itsehallintoa koskevassa lainvalmistelussa todetaan myös, että esitetty säännös saamelaisten itsehallinnosta loisi edellytykset parantaa saamelaisten kansanryhmän asemaa kunnallisessa itsehallinnossa, valtion hallinnossa ja erityisessä saamelaishallinnossa sitä mukaa kun saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa ja siihen kuuluvia hallintopalveluja kehitetään lainsäädännöllä. Samassa yhteydessä todetaan kuitenkin, että saamelaisten itsehallintoa koskeva säännös toisi mukanaan myös valtiolle velvollisuuden toimia lainsäädännössä saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon toteuttamiseksi.¹ Kansainvälisen oikeudessa on vakiintunut käsitys, että itsemäärääminen ei ole pysyvä olotila, vaan paremminkin jatkuva prosessi, joka kehittyy koko ajan.

Saamelaiskäräjälain perusteella saamelaisten itsehallintoon kuuluvat mm. sosiaaliasiat (saamelaiskäräjälain 8.1 § ja 9.1 § 5-kohta) ja taloudelliset asiat (perustuslain 121.4 §, saamelaiskäräjälain 9.1 § 1-, 2-, 3- ja 4-kohta).

Saamelaisten itsehallintoa koskevan lainsäädännöllisen järjestelyn tultua voimaan saamelaisten itsehallinto on tullut kansainvälisten ihmisoikeussopimusten piiriin. Tämän järjestelmän myöhemmät heikennykset voivat merkitä kansainvälisoikeudellista rikkomusta (HE 248/1994 vp s. 21). Hallituksen esitysluonnoksessa ei ole selvitetty lakiluonnoksen vaikutuksia saamelaisten kulttuuri-itsehallinnolle. Järjestämislaki ei voi johtaa saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon heikennyksiin. Tällöin kyseessä olisi kansainvälinen sopimusrikkomus. Lainsäädäntöä ei ole mahdollista tarkistaa siten, että se heikentäisi saamelaisten nykyistä asemaa. **Saamelaiskäräjien kautta kanavoitu rahoitus saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi saamelaisten kotiseutualueella on konkreettisin saamelaisten kulttuuri-itsehallinnon muoto.**

Saamelaisten itsehallintolainsäädännön voimaantulosta on kulunut jo yli kymmenen vuotta. Sinä aikana itsehallinto ei ole kehittynyt toivotulla tavalla eikä itsehallinnolle sisältöä antavaa alempaa lainsäädäntöä ole juuri säädetty. Myös nyt säädettävässä järjestämislakiluonnoksessa saamelaisten itsehallintoa ei ole lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla otettu huomioon.

Hallituksen esitysluonnoksessa sosiaali- ja terveyshuollon järjestämislainsäädäntöä esitetään vähemmistökielen jaoston perustamista. Saamelaisten kotiseutualueelle esitetty vähemmistökielijaoston malli on ongelmallinen, koska pykälän sanamuoto on Suomen voimassa olevan lainsäädännön vastainen. Pykäläesityksen (24 §) mukaan: Sosiaali- ja terveysalueella, johon kuuluu saamelaisten kotiseutualueeseen kuuluva kunta, on oltava saamenkielen lautakunta. Lautakunnan jäseneksi valitaan saamelaiskäräjistä annetun lain (974/1995) 3 §:ssä tarkoitettuja saamelaisia edustavia henkilöitä. Pykälän sanamuoto edellyttää, että toimielimeen esitettävän henkilön saamelaisuus tulee voida todistaa. Saamelaiskäräjälain 25 a §:n 2 mukaan vaaliluettelo sekä sellaiset vaaliluettelon laatimiseen liittyvät asiakirjat, jotka sisältävät tietoja henkilön etnisestä alkuperästä, on pidettävä salassa. Lain § 23 2 momentin mukaan Saamelaiskäräjien hallituksella on kuitenkin oikeus käyttää ja luovuttaa vaaliluettelon tietoja tilastointitehtäviä ja tieteellisiä tutkimustarkoituksia varten noudattaen, mitä viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 28 §:ssä säädetään. Lainsäädäntö ei anna mahdollisuuksia tarkastaa henkilön saamelaisuutta.

Saamelaiskäräjälain § 5 mukaan Saamelaiskäräjien tehtävänä on hoitaa saamelaisten omaa kieltä ja kulttuuria sekä heidän asemaansa alkuperäiskansana koskevat asiat ja lain § 6 mukaan Saamelaiskäräjät edustaa saamelaisia tehtäviinsä kuuluvissa asioissa kansallisissa ja kansainvälisissä

¹ Saamelaistyöryhmän mietintö: Saamelaisten kulttuuri-itsehallinto, Helsinki 1994, s. 54

yhteyksissä. Vain saamelaiskäräjät voi nimetä edustajia lain mukaan elimiin, joiden tulee käsitellä saamelaisten oikeuksia. Edustajissa tulee olla edustettuina eri saamen kieliryhmät ja eri saamen kotiseutualueen kuntien asiantuntemusta. Mikäli alueeseen kuuluu Inarin kunta, tulee jaostossa olla kolttien kyläkokouksen nimeämä edustaja.

ILO:n alkuperäiskansasopimuksen 25 artikla säättää alkuperäiskansojen osallistumisoikeudesta paikallisten terveyspalveluiden luomiseen ja hallintaan. Suomessa saamelaisilla tulisi olla oikeus osallistua terveyspalveluiden luomiseen ja hallintaan sote-alueella sekä päättää saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoa ohjaavat painopisteet.

4. Saamelaiskäräjien vastaukset lausuntopyynnössä esitettyihin kysymyksiin

TAUSTATIEDOT

1. Vastaaajatahon virallinen nimi Saamelaiskäräjät
2. Vastauksen kirjanneen henkilön nimi Pia Ruotsala
3. Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot Klemetti Näkkäljärvi,
klemetti,nakkalajarvi@samediggi.fi
4. Lausuntopyynnön käsittelypäivämäärä toimitilimessä: Saamelaiskäräjien sosiaali- ja terveyslautakunta 11.9.2014, Saamelaiskäräjien hallitus 16.9.2014
5. Toimielimen nimi Saamelaiskäräjien hallitus
6. Onko vastaaja
 - kunta
 - kuntayhtymä
 - valtion viranomainen
 - järjestö
 - ei mikään edellä mainituista

KYSYMYKSET

1 luku Yleiset säännökset

7. 5 §:ssä säädetään palvelujen saatavuudesta ja saavutettavuudesta. Säännöksen mukaan palvelut on toteutettava väestön tarpeet huomioon ottaen lähellä palvelujen käyttäjiä, mutta säännöksen mukaisten edellytysten täytyessä palveluja voidaan keskittää. Onko säännös tarkoituksenmukainen?
 - Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
8. 7 §:ssä säädetään palvelujen kielestä. Turvaako säännös asianmukaisesti palvelujen käyttäjien kielelliset oikeudet?
 - Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
9. 8 ja 9 §:ssä säädetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Vastuu hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä kuuluu ensisijaisesti kunnille. Sote-alueen ja tuottamisvastuussa olevan kunnan ja kuntayhtymän on otettava päätöksissään huomioon niiden vaikutukset väestön hyvinvointiin ja terveyteen sekä annettava kunnille asiantuntija-apua. Onko säännösten mukainen työnjako tarkoituksenmukainen?
 - Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa

10. Muita huomioita 1 luvun säännöksistä.

Pykälän 5 mukaan palvelujen keskittäminen on mahdollista jos palvelujen saatavuus ja laadun turvaaminen edellyttää erityisosaamista. Saamenkielisten palvelujen saatavuudessa on haasteita, mikä voi johtaa tämän säädöksen perusteella siihen, että etäisyys saamenkielisiin palveluihin muodostuu kohtuuttoman pitkäksi. Palvelujen keskittäminen ei saa heikentää perusoikeuksia eikä johtaa kohtuuttomien pitkiin etäisyyksiin peruspalveluihin. Saamelaiskäräjät esittää § 7 seuraavaa muutosta: sen lisäksi mitä saamen kielilaissa säädetään, saamelaisten kotiseutualueen yksiköissä tulee tarjota saamenkielistä palvelua.

1 luvun pykälässä 8 säädetään hyvinvoinnin ja terveyden edistämisestä. Saamelaiskäräjät esittää pykälää täydennettäväksi seuraavasti (kursiivilla): ”*Saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveysalueen on edistettävä saamenkielistä ja saamelaiskulttuurinmukaista palvelutuotantoa sekä ehkäistävä epäkohtien syntymistä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaisten kotiseutualueella hyvinvointikertomus on laadittava yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa ja saatettava saamelaiskäräjien tietoon.*”

2 luku Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestäminen

11. 11 §:ssä säädetään järjestämistä. Onko säännöksen mukainen järjestämistä sisältö mielestänne tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

12. 12 §:ssä säädetään järjestämistä. Järjestämistä päätöksen tarkoituksena on määrittellä, miten sote-alue huolehtii järjestämistä vastuun toteuttamisesta. Sote-alue päättää järjestämistä päätöksen sisällön sote-alueen sekä tuottamistä vastuussa olevien kuntien ja kuntayhtymien välisten neuvottelujen perusteella. Onko järjestämistä päätöksen laatimistä menettely tarkoituksenmukainen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

13. Pidättekö tarkoituksenmukaisena, että järjestämistä päätöksessä määrittellään kaikki säännöksen mukaiset asiat (kohdat 1–13)?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

14. Mikäli vastasitte edelliseen kysymykseen ei, valitkaa listasta ne säännöksen kohdat, joita ei mielestänne tulisi määrittellä järjestämistä päätöksessä:

1. Asiakaslähtöisen integraation toteutumisen keinot
2. Lähipalvelujen saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen
3. Valtakunnallisten tavoitteiden ja kehittämisohjelmien toteuttaminen
4. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet, vastuut ja yhteistyö
5. Palvelujen laatu- ja palvelutaso sekä yhtenäiset käytännöt
6. Väestön kielellisten oikeuksien toteuttaminen
7. Tuottamistä vastuussa olevat kunnat, kuntayhtymät ja niiden tehtävät
8. Ympäri vuorokautisesta päivystyksestä vastaavat kunnat ja kuntayhtymät

9. Sote-alueen omalla tuotantovastuulla olevat tukipalvelut sekä muut sote-alueen tuotantoon otetut palvelut
 10. Rahoituksen ja voimavarojen kohdentaminen tuottamisvastuussa oleville kunnille ja kuntayhtymille
 11. Palveluhankintojen sekä palvelusetelin käytön keskeiset periaatteet ja laajuus
 12. Palvelurakennetta koskevat tehtävät
 13. Kohtien 1–12 seuranta ja arviointi
15. Pitäisikö järjestämispäätöksessä päättää jostain muusta kuin säännöksen mukaisista asioista?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
16. 13 §:ssa säädetään sote-alueen muista kuin järjestämispäätöksen mukaisista tehtävistä, joiden tarkoituksena on erityisesti antaa sote-alueelle toimivalta säännöksessä mainittujen toimintojen suunnitteluun, yhteensovittamiseen ja kehittämiseen. Pidätkö tarkoituksenmukaisena, että sote-alueella on kaikki säännöksen mukaiset tehtävät?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
17. Mikäli vastasitte edelliseen kysymykseen ei, valitkaa listasta ne säännöksen mukaiset tehtävät, joita sote-alueella ei mielestänne tulisi olla.
1. Kunta- ja kuntayhtymäraajat ylittävän yhteistyön varmistaminen
 2. Valtakunnallisten strategisten linjausten toimeenpano ja kehittämistoiminnan suunnittelu
 3. Tutkimustoiminnan suunnittelu, yhteensovittaminen ja yhteistyön varmistaminen
 4. Työvoimatarpeen ennakointi ja koulutuksen suunnittelu ja kehittäminen
 5. Henkilöstön tehtävärakenteen ja työnjaon sekä suunnittelun yhteensovittaminen
 6. Tiedonhallinnan sekä asiakas- ja potilastietojen yhteensovittaminen ja kokonaisarkkitehtuurin määrittely
 7. Hyvinvointi- ja terveysseurantatietojen kerääminen ja hyödyntäminen
18. Muita huomioita luvusta 2

Pykälää 10 tulee täydentää siten, että valtioneuvosto päättää sote-alueeseen kuuluvat kunnat kuultuaan saamelaisten kotiseutualueen osalta saamelaiskäräjiä.

12 §:ssä ei ole huomioitu saamelaisten kulttuuri-itsehallintoa. Pykälään tulee lisätä: *Sote-alueen tulee neuvotella saamelaiskäräjien kanssa siitä miten saamenkieliset sosiaali- ja terveyspalvelut saamelaisten kotiseutualueella toteutetaan.*

Järjestämispäätöstä laadittaessa (silloin kun koskee saamenkielisiä palveluita) sote-alueen tulee neuvotella Saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaiskäräjillä on kulttuuri-itsehallinnon toteuttajana paras tietämys saamelaisten olosuhteista, tarpeista sekä siitä, mitä asiakaslähtöinen ja vaikuttava palvelu saamelaisten kohdalla tarkoittaa, miten palvelu tulee järjestää ja miten sitä tulee kehittää kulttuurinmukaiseksi.

3 luku Sosiaali- ja terveydenhuollon tuottaminen

19. 14 §:ssä säädetään kunnallisesta tuottamisvastuusta. Säännöksen mukaan sote-alue päättää tuottamisvastuun antamisesta kunnalle ja kuntayhtymälle, jolla on sosiaali- ja terveydenhuollon tuottamisvastuun edellyttämä oma henkilöstö ja muut voimavarat. Velvoite omasta henkilökunnasta ei kuitenkaan koske sitä osaa toiminnasta, joka toteutetaan esimerkiksi ostopalveluna. Onko tuottamisvastuusta säädetty tarkoituksenmukaisesti?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

20. 15 §:ssä säädetään sote-alueen tuottamisvastuusta. Sote-alueella on tuottamisvastuu järjestämispäätöksessä määritellyistä tukipalveluista, joita voivat olla esimerkiksi tietohallintoon liittyvät tehtävät. Onko tarkoituksenmukaista, että sote-alue voi säännöksen mukaisesti päättää ottaa tukipalveluja koskevan tuottamisvastuun itselleen?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

21. Muita huomioita luvusta 3

Pykälässä 18 säädetään sote-alueen omavalvontaohjelmasta. Saamelaisten kotiseutualueella omavalvonnan tulee käsitellä saamenkielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen laatua ja seurantaa ja miten epäkohtiin voidaan puuttua.

Syrjintälautakunta on kiinnittänyt huomiota mm Enontekiön kunnan tapaan järjestää saamenkielisiä palveluita ja todennut kunnan kohdelleen saamenkielistä väestöä terveyspalveluiden järjestämisessä syrjivästi.

4 luku Hallinto

22. 19 §:n mukaan sosiaali- ja terveysalueen kuntayhtymään ja sen hallintoon sovelletaan mitä kuntalain 10 luvussa säädetään kuntayhtymästä, jollei lailla toisin säädetä. Onko tämä tarkoituksenmukaista?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

23. 23 §:ssä säädetään päätöksenteosta kuntayhtymän toimielimissä. Säännöksen mukaan kuntien äänimäärä perustuu kunnan asukaslukuun. Mikäli kunnat eivät ole toisin sopineet, käytössä on äänileikkuri, jonka perusteella mikään kunta ei voi saada yli puolta kuntayhtymän äänistä. Onko tämä hyväksyttävää?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

24. Muita huomioita luvusta 4.

Pykälässä 21 § säädetään sote-alueen ylimmän toimielimen kokoonpanosta. Saamelaiskäräjät esittää pykälään lisättäväksi: *Saamelaisten kotiseutualueella toimivan sote-alueen ylimmän päättävän toimielimen kokouksiin osallistuu saamen kielen lautakunnan nimeämä edustaja.*

Saamelaiskäräjät esittää pykälää 24 § täydennettäväksi seuraavasti: *Edustajat saamen kielen lautakuntaan nimeää saamelaiskäräjät. Edustajissa tulee olla edustettuina eri saamen kieliryhmät ja eri saamen kotiseutualueen kuntien asiantuntemusta sekä kolttien kyläkokouksen nimeämä edustaja.*

5 luku Ohjaus, suunnittelu ja kehittäminen

25. 28 §:ssä säädetään sosiaali- ja terveysministeriön sekä sote-alueen välisestä neuvottelumenettelystä. Neuvottelujen tarkoituksena on ohjata sosiaali- ja terveysalueen toimintaa palvelurakenteen kehittämisessä sekä edistää ministeriön ja sote-alueen välistä yhteistyötä. Pidättekö säännöksen mukaista neuvottelumenettelyä tarkoituksenmukaisena?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

26. 29 §:ssä säädetään sote-alueen ja tuottamisvastuussa olevan kunnan tai kuntayhtymän välisestä tulosohjauksesta. Pidättekö tarkoituksenmukaisena, että sote-alueen ja tuotantovastuussa olevan alueen välillä sovelletaan tulosohjausta?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

27. Turvaako 30 § asianmukaisesti asukkaiden osallistumis- ja vaikutusmahdollisuudet palvelujen järjestämiseen liittyvään valmisteluun ja päätöksentekoon?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

28. Muita huomioita luvusta 5

Saamelaisten kotiseutualueen rakenteessa mahdollisesti tapahtuvat muutokset vaikuttavat merkittävästi saamelaisten saamenkielisiin ja kulttuuriinmukaisiin palveluihin, saamelaisten kotiseutualueeseen ja saamelaisten perusoikeuksiin. Saamelaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien turvaaminen edellyttää, että kunta tosiasiallisesti huomioi saamelaisväestön omana erillisenä ryhmänä sekä suunnittelemalla ja kehittämällä palveluja yhdessä saamelaisten kanssa.

Saamelaiskäräjät esittää 31 §:ään lisättäväksi, että ”*Saamelaiskäräjät laatii valtakunnalliseen kehittämisohjelmaan saamelaisten sosiaali- ja terveydenhuoltoa koskevan kehittämisosion.*”

Saamelaiskäräjät esittää 32 §:ään lisättäväksi, että ”*saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämisestä vastaa sote-alueen lisäksi saamelaiskäräjät.*”

6 luku Rahoitus

29. 33 §:ssä säädetään sote-alueen rahoituksesta ja kustannusten jakautumisesta. Säännöksen mukaan kuntien maksuosuus perustuu asukasmäärään, jota on painotettu valtionosuuslaskennassa käytettävillä iällä ja sairastavuudella. Kunnat voivat sopia sote-alueen perustamissopimuksessa myös muiden valtionosuuslaskentaperusteiden huomioimisesta. Pidättekö tarkoituksenmukaisena, että kunnilla on säännöksen mukainen päätösvalta?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
30. 34 §:ssä säädetään tuottamisvastuussa olevan kunnan ja kuntayhtymän rahoituksesta. Järjestämispäätöksessä määritellään kaikille tuottamisalueille yhdenmukaisista korvauserusteista. Tuotantoalueen rahoituksessa on kuitenkin huomioitava järjestämispäätöksessä määritellyt palveluntuotannon vaikuttavuus- ja tehokkuusvaatimukset jolloin korvauserusteet voivat vaihdella tuotantoalueittain. Pidättekö tätä tarkoituksenmukaisena?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
31. 36 §:ssä säädetään hoidon ja kustannusten korvaamisesta eräissä tilanteissa. Onko säännöksen mukainen kustannusten korvaamisperiaate tarkoituksenmukainen?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
32. 37–39 §:ssä säädetään valtion koulutuskorvauksista. Koulutuskorvausten maksuedellytykset säilyvät säännösten perusteella nykyisellään. Ovatko säännökset tarkoituksenmukaisia?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
33. 40–46 §:ssä säädetään valtion korvauksista tutkimustoimintaan. Tutkimusrahoituksen kohdentamisperusteet säilyvät säännösten perusteella nykyisellään. Ovatko säännökset tarkoituksenmukaisia?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa

34. Muita huomioita luvusta 6

Saamelaiskäräjät esittää lisättäväksi 34 §:ään, että ”*Saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisiä sosiaali- ja terveystalvueluja rahoitetaan lisäksi saamelaiskäräjien myöntämällä valtionavustuksella.*”

Koulutus ja tutkimus on laissa rajattu koskemaan vain terveysalaa. Sosiaaliala tulisi olla mukana koulutusta ja tutkimusta koskeissa säädöksissä.

7 luku Viranomaisvalvonta

35. Huomioita 7 luvun säännöksistä

8 luku Erinäiset säännökset

36. Huomioita 8 luvun säännöksistä.

Voimaanpanolaki

37. **Kysymys vain kuntien valtuustoille:** Voimaanpanolain 3 §:ssä on tarkoitus säätää sote-alueen kuntayhtymiin kuuluvista kunnista. Jokaisen kunnan on kuuluttava yhteen viidestä sote-alueen kuntayhtymästä. Eduskuntapuolueiden puheenjohtajien 23.3.2014 tekemän sopimuksen perusteella muodostettavat sote-alueet rakentuvat nykyisten erityisvastuualueiden pohjalta. Mikäli sote-alue muodostetaan nykyiseen erityisvastuualueeseen kuuluvista kunnista, kuuluuko kuntanne palvelujen järjestämisen kannalta perusteltuun sote-alueeseen? (Liite: Erityisvastuualueisiin kuuluvat kunnat)
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
38. **Kysymys vain kuntien valtuustoille:** Mikäli kuntanne ei katso perustelluksi kuulua nykyisen erityisvastuualueen perusteella muodostettavaan sote-alueeseen, minkä erityisvastuualueen pohjalta muodostettavaan sote-alueeseen kuntanne katsoo perustelluksi kuulua?
- HYKS-erva
 - KYS-erva
 - OYS-erva
 - TAYS-erva
 - TYKS-erva
39. 8 §:ssä säädetään henkilöstön asemasta. Pykälään ei sisälly kuntarakennelain mukaista viiden vuoden irtisanomissuojaa henkilöstölle. Onko henkilöstön asemasta säädetty asianmukaisesti?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
40. 9 §:ssä säädetään omaisuusjärjestelyistä. Onko omaisuusjärjestelyistä säädetty asianmukaisesti?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa
41. 11§:ssä säädetään sosiaali- ja terveysalueen rahoituksen siirtymäjärjestelystä. Säännökseen on säädetty kunnan rahoitusosuutta koskeva kolmen vuoden siirtymäaika, mikäli kunnan rahoitusosuus muuttuu nykyisestä. Onko rahoitusosuutta koskeva kolmen vuoden siirtymäaika riittävä?
- Kyllä
 - Ei
 - Ei kantaa

42. 12 §:ssä säädetään kunnille ja kuntayhtymille myönnettävästä muutostuesta. Onko säännöksen mukainen muutostuki riittävä?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

43. Muita huomioita voimaanpanolaista

Laki varainsiirtoverolain väliaikaisesta muuttamisesta

44. Onko varainsiirtoverolain väliaikaisesta muuttamisesta säädetty mielestänne tarkoituksenmukaisesti?

- Kyllä
- Ei
- Ei kantaa

Lopuksi

45. Mitä uudistuksen toimeenpanossa tulee erityisesti huomioida?

Saamelaisten lainsäädännöllinen asema ja saamenkielisten palveluiden saatavuuden turvaaminen tulee ottaa huomioon erikseen hallinnossa, palvelujen järjestämisessä, resursoinnissa, tutkimuksessa ja kehittämisessä.

Saamelaiskäräjät pitää välttämättömänä, että lakiin otetaan määräys siitä, että saamelaisten kotiseutualueella saamenkielisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin varataan riittävät voimavarat.

Saamelaisten kielellisten ja kulttuurillisten oikeuksien toteuttaminen edellyttää sosiaali- ja terveydenhuollossa positiivista erityiskohtelua, jonka toteuttamiseksi sosiaali- ja terveysministeriö laatii saamelaiskäräjien kanssa yhteistyössä erillisen suunnitelman.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää uhanalaisessa asemassa olevien inarin- ja koltansaamekielisten palvelujen saatavuuden turvaamiseen ja kehittämiseen.

Saamelaisten kotiseutualueella sosiaali- ja terveysalueelta vaaditaan laadukasta ja korkeatasoista saamenkielistä ja saamelaiskulttuurinmukaista palvelutuotantoa. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöllä tulee olla äidinkielen tasoisen saamen kielen taidon lisäksi kulttuurintuntemusta. Sosiaali- ja terveysalueen on ehkäistävä epäkohtien syntymistä yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa. Saamelaisten kotiseutualueella hyvinvointikertomus on laadittava yhteistyössä saamelaiskäräjien kanssa ja saatettava saamelaiskäräjien tietoon.

Saamelaisten kotiseutualueella omavalvonnan tulee käsitellä saamen kielisten ja kulttuurinmukaisten palvelujen laatua ja seurantaa ja miten epäkohtiin voidaan puuttua.

Saamenkielisten palveluiden turvaamisessa ja laadun kehittämisessä saamelaisten pohjoismainen rajat ylittävä yhteistyö on tärkeä käytettävissä oleva keino.

46. Voitte lopuksi tuoda esiin yleisiä näkökulmia hallituksen esitysluonnokseen liittyen. Listatkaa alkuun mielestänne kolme tärkeintä näkökulmaa.

1. Saamelaiskäräjät selitetään järjestämislaissa valtioapuviranomaiseksi saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen osalta, jolloin Saamelaiskäräjät päättää saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämiseen osoitetun rahoituksen käytöstä. Saamelaiskäräjät pitää erittäin tärkeänä erillisen valtionavustuksen (33.60.36) säilyttämistä ja turvaamista lailla sosiaali- ja terveysministeriön pääluokassa.
2. Saamelaiskäräjät nimeää edustajat saamen kielen lautakuntaan. Edustajissa tulee olla edustettuina eri saamen kieliryhmät ja eri saamen kotiseutualueen kuntien asiantuntemusta sekä kolttien kyläkokouksen nimeämä edustaja.
3. Saamelaiskäräjät laatii valtakunnalliseen sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämissuunnitelmaan saamelaisia koskevat tavoitteet ja toimenpiteet.

Puheenjohtaja

Klemetti Näkkäljärvi

Ma hallintopäällikkö

Pia Ruotsala

(Lausunnosta päätti saamelaiskäräjien hallitus 16.9.2014)

Tiedoksi:

Vähemmistövaltuutettu
Oikeusministeriö

Liitteet:

Liite 1 Saamenkielisten sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisen ja kehittämisen reunaehdot saamelaisten kotiseutualueella

Lisätietoja saamenkielisten palveluiden turvaamisesta, kehittämisestä, koulutuksesta ja tutkimuksesta:

- Sosiaali- ja terveysneuvoston puheenjohtaja Pia Ruotsala, pia.ruotsala@samediggi.fi
- Posken saamelaisyksikön suunnittelija Sari Guttorm, sari.guttorm@samediggi.fi

Liite 1 **Saamenkielisten sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisen ja kehittämisen reunaehdot saamelaiden kotiseutualueella**

Suomi on ratifioinut kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) vuonna 1976. KP-sopimus on osa Suomen oikeusjärjestelmää, ja on voimassa laintasoisena ja siten välittömästi sovellettava ja sitova oikeuslähde. KP-sopimuksen 27 artiklan mukaan niissä valtioissa, joissa on kansallisia, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöjä, tällaisiin vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään. Artikla turvaa saamelaiden oikeuden nauttia yhdessä ryhmänsä kanssa omasta kulttuuristaan. YK:n ihmisoikeuskomitean vuonna 1994 antaman yleiskommentin nro 23 (50) mukaan sopimuksen artikla 27 edellyttää sanamuodostaan huolimatta myös positiivisia erityistoimia vähemmistöön kuuluvien kulttuurioikeuksien suojelemiseksi. Kulttuurin suojeleminen edellyttää myös, että vähemmistöyhteisöjen edustajat saavat tehokkaasti osallistua heihin vaikuttavaan päätöksentekoon.

Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus hyväksyttiin vuonna 1950 ja astui voimaan vuonna 1953. Sopimukseen liittyneet valtiot sitoutuvat takaamaan jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla ihmiselle sopimuksessa turvatut oikeudet ja vapaudet. Sopimuksen 8 artiklan mukaan jokaisella on oikeus yksityis- ja perhe-elämän suojaan. Sopimuksen 14 §:n mukaan kielletään syrjintä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on tulkinnut sopimuksen 14 artiklaa. *Thlimmenos*-tapauksessa vuonna 2000 tuomioistuin on ratkaissut että 14 artiklan mukaista oikeutta olla tulematta syrjityksi ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien nauttimisessa loukataan, kun valtiot kohtelevat eri tavalla samankaltaisessa tilanteessa olevia ihmisiä ilman objektiivista ja kohtuullista perustetta. Oikeutta olla tulematta syrjityksi ihmisoikeussopimuksessa turvattujen oikeuksien nauttimisessa loukataan myös, kun valtiot ilman objektiivista ja kohtuullista perustetta kieltäytyvät kohtelemasta eri tavoin ihmisiä, jotka ovat merkityksellisellä tavalla erilaisessa tilanteessa.

Alueellisia ja vähemmistökieliä koskeva Eurooppalainen peruskirja astui voimaan Suomessa vuonna 1998. Sopimuksen tavoitteena on suojella pieniä katoamassa olevia kieliä, joita sopimusvaltioiden kansalaiset perinteisesti käyttävät valtioissaan. Sopimuksen artiklassa 7 valtiot sitoutuvat luomaan olosuhteet, jotka mahdollistavat vähemmistökielen säilymisen ja sitoutuvat poistamaan rajoitukset, jotka estävät vähemmistökieliä menestymästä. Alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevia erityistoimia ei katsota laajemmin käytettyjä kieliä puhuvan väestön syrjinnäksi, jos näiden toimien tavoitteena on edistää tasa-arvoa kyseistä kieltä käyttävien ja muun väestön välillä tai asianmukaisesti huomioida näiden kielten erityisasema. Artikla edellyttää valtioiden huolehtivan siitä, ettei olemassa olevat tai uudet hallinnolliset rajat muodosta estettä vähemmistökielen edistämiseksi.

Kansallisten vähemmistöjen suojeleua koskeva yleissopimus ratifioitiin Suomessa vuonna 1995. Sopimuksen artikla 10 takaa saamelaisille oikeuden käyttää saamen kieltä yksityisesti ja julkisesti, suullisesti ja kirjallisesti. Sopimuksen viidennessä artiklassa sopimuspuolet sitoutuvat edistämään olosuhteita, jotka ovat tarpeellisia, jotta kansallisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt voivat ylläpitää ja kehittää kulttuuriaan sekä säilyttää identiteettinsä oleelliset perustekijät: heidän uskontonsa, kielensä, perinnäistapansa ja kulttuuriperintönsä. Artikla myös edellyttää valtioiden suojelevan kansallisia vähemmistöjä vastentahtoiselta sulauttamiselta.

Suomi on saanut useita suosituksia ihmisoikeuksia valvovilta elimiltä parantaa saamen kielisiä sosiaali- ja terveystalveluja. Yk:n rotusyrjintäkomitea on vuonna 2014 suosittanut, että Suomi tosiasiallisesti varmistaa saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen saatavuuden saamelaisille näiden kotiseutualueella.² Lasten oikeuksien komitea on vuonna 2011 suosittanut Suomea varmistamaan, että romani- ja saamelaislapsilla, myös saamelaisalueen ulkopuolella asuvilla saamelaislapsilla, on oikeus kulttuurisensitiivisiin koulutus- ja terveydenhuoltopalveluihin omalla kielellään.³ Naisten syrjinnän poistamista käsittelevä komitea on suosittanut vuonna 2007 että Suomi varmistaa, että saamelaisnaisille järjestetään asianmukaiset sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut, mukaan lukien lisääntymisterveyspalvelut.⁴ Euroopan neuvoston ministerikomitea on vuonna 2012 suosittanut vähemmistöpuitesopimuksen

² CERD/C/FIN/CO/20-22

³ CRC/C/FIN/CO/4

⁴ CEDAW/C/FIN/CO/6

toimeenpanemiseksi että Suomen olisi jatkettava saamelaiskäräjien kanssa neuvotellen määrätietoisia toimia, joilla pyritään riittävän rahoituksen ja saamen kielten elvytysohjelman tehokkaan täytäntöönpanon avulla estämään saamen kieliä katoamasta julkisesta elämästä nykyistä enempää.⁵ Ministerikomitea on myös suosittanut vähemmistökielisopimuksen toimeenpanemiseksi että Suomi toteuttaa lisätoimia varmistaakseen saamenkielisten sosiaali- ja terveydenhuoltopalvelujen saatavuuden⁶.

⁵ CM/ResCMN(2012)3

⁶ RecChL(2012)2